

ROM j. nr. 2287
'BLÅGÅRDSSTRÆDE 9'
Matr. nr. 314 og del af 286a Roskilde Bygrunde
Roskilde Domsogn
Sømme Herred
Roskilde (tidl. Københavns) amt
Stednr. 020410

© ROSKILDE MUSEUM

Kulturlag og brønde fra 12/1300-tallet i Blågårdsstræde

Udgravningen under snefald i februar. Set fra syd.

Resumé

I februar-marts 2007 foretog Roskilde Museum en arkæologisk udgravning i baggården til Blågårdsstræde nr. 5-9. Udgravningen påviste kulturhistorisk aktivitet tilbage til middelalderens centrale del i form af kulturlag og anlæg som brønde og gruber. Kulturlagets generelle dybde var ca. 1,3 m., men først o. 1 m. dybde blev intakte lag påtruffet. I disse nederste, intakte lag fremkom der arkæologiske fund – primært keramik – som kan dateres til 12/1300-tallet. Tilsvarende fund fremkom i flere anlæg. Formentlig har der ligget flere brønde på stedet. Disse kunne dog ikke graves i bund, da den arkæologiske udgravning var underlagt en nedre entreprisegrænse på 1,5 m. I undersøgelsesområdet nordvestlige hjørne har den middelalderlige aktivitet været minimal, da det oprindelige muldrag hér er bevaret.

Udgravningens baggrund

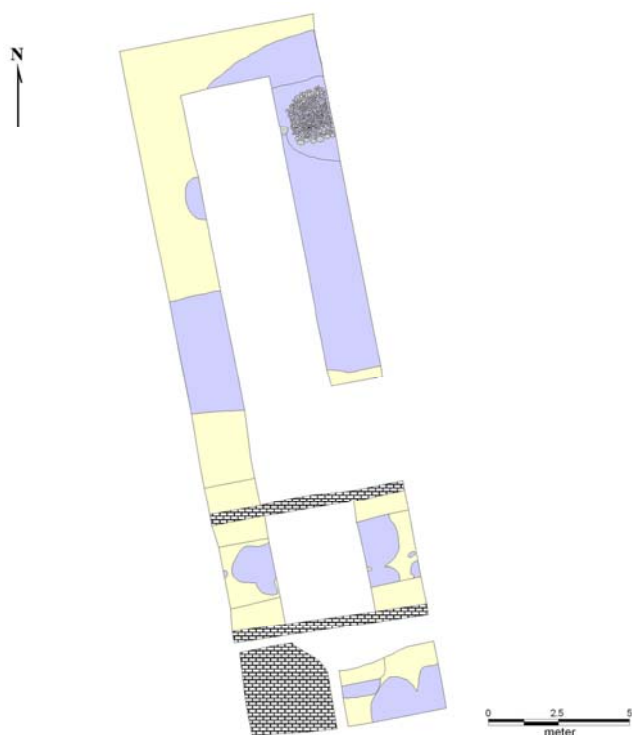
Udgravningen var foranlediget af anlæggelsen af et rækkehus i baggården til Blågårdsstræde nr. 5-9. Det pågældende område ligger i Roskildes middelalderlige bykerne, 50 m. nord for Skt. Budolfi kirkes ruin. I nabohaven, Blågårdsstræde nr. 11, er der påvist intakte middelalderlige bylag med stenbrolægninger og trækonstruktioner, og 100 m. mod vest er der undersøgt bebyggelsesspor fra perioden 1000-1250. Således måtte det forventes, at der ville dukke spor af kulturhistorisk betydning op ved anlægsarbejdet.

Udgravningens data

Undersøgelsen forløb i perioden fra 19. februar til 13. marts 2007 og foretoges af daglig udgravningsleder cand. mag. Ole Thirup Kastholm, stud. mag. Nikolaj Wiuff Kristensen, stud. mag. Anine Madvig Struer, lejlighedsvis bistået af museumstekniker Cille Krause og praktikant Lars Kjær. Ansvarlig for undersøgelsen var Roskilde Museum v/ museumsinspektør ph.d. mag. art. Jens Molter Ulriksen. Udgravningen blev bekostet af bygherre Flemming Fredborg Nielsen. Originaldokumentation opbevares på Roskilde Museum under j. nr. ROM 2287.

Topografi, terræn og undergrund

Området findes nær den vestlige topografiske afgrænsning af det højtliggende moræneplateau som Roskildes middelalderlige bykerne ligger på. Umiddelbart herefter falder terrænet mod vest ned til gaden Byvolden. Det konkrete område består af et plant terræn ca. 35.50 m. o. DNN. Det afgrænses af en parkeringsplads mod syd, haven i Blågårdsstræde 11 mod nord og af eksisterende bebyggelse mod øst og vest. Undergrunden, bestående af gulbrunt ler, fandtes 110-130 cm. under terræn.

Plan over udgravningen. Kulturhistoriske anlæg er markeret med lilla, mens moderne fundamenter og gulv er sortskravet. Stenlægningen A9 ses i øverste, højre hjørne.

Udgravningens forløb og metode

Udgravningen forløb under uhyre vanskelige forhold, hvad angår vejrlig og grundvandsstand. Fredag 23. februar var udgravningen dækket af et tykt lag sne efter to døgn snestorm. Den efterfølgende afsmeltning gav i de efterfølgende uger store problemer med vand og mudder, samt nedstyrtede profiler. Disse problemer forstærkedes af en stærk grundvandsstrøm. Således måtte vandet bortledes med dykpumpe 2-3 gange dagligt. Disse *force majeure* vanskeligheder har ganske givet haft en negativ indvirkning på udgravningens resultater.

Det planlagte rækkehus' grundplan formede et rektangel på ca. 25 x 7 m., der således udgjorde museets ydre enterprisegrænse. Langs denne blev med gravemaskine gravet en grøft på 1,8 m. bredde, hvilket efterlod en uudgravet firkant på ca. 22,4 x 4,4 m. i centrum. Grøftens dybde var vekslende, der blev gravet til undergrund eller intakte kulturlag kunne erkendes. Sådanne intakte kulturlag blev i nogle tilfælde blot hurtigt undersøgt og derefter bortgravet med maskinen, i andre tilfælde ladt tilbage til udgravning i hånden. Der blev gravet til maksimalt 1,5 m. under terræn, hvilket var museets nedre enterprisegrænse. De sydligste 10 m. af undersøgelsesområdet viste sig at være stærkt præget af relativt moderne forstyrrelser: to øst-vestgående fundamenter fra det nyligt nedrevne baghus, samt et murstens/betongulv i syd-vesthjørnet. Af praktiske og sikkerhedsmæssige årsager måtte disse anlæg lades urørt. Derudover måtte en sektion af den østlige grøft også lades urørt, på grund af faren for at destabilisere et nærtstående, stort træ.

Efterfølgende blev undersøgelsesområdet fladetegnet og de erkendte kulturhistoriske anlæg nummereret. Udvalgte profiler blev ligeledes tegnet på folie. Udgravning af anlæg skete ved bortgravning af den ene halvdel med spade/skovl/ske. Nogle anlæg kunne ikke udgraves på grund af de ovennævnte vanskeligheder med grund- og smeltevand, mens andre ikke kunne graves i bund i henhold til museets enterprisegrænse på 1,5 m. Alle tegnede profiler blev fotograferet og der blev taget jordprøver af udvalgte lag. Genstande blev indsamlet i det omfang, at de kunne henføres til intakte lag eller anlæg. Tegl og trækul blev dog kun indsamlet i repræsentativt omfang.

Undersøgelsens resultater

Det udgravede areal er på ca. 105 m². Her blev der fundet 14 kulturhistoriske anlæg i form af brønde, affaldsgruber, stolpehuller og en stenlægning. Anlæggene blev udgravet og registreret i det omfang det kunne lade sig gøre under hensyntagen til enterprisegrænser og grundvand. Derudover blev en del af det intakte kulturlag udgravet. På grund af udgravningens karakter var det oplagt at tegne de lodrette profilvægge, skabt af den maskinafrømmede grøft. Her skal blot nogle af de mest interessante iagttagelser nævnes:

Brønden A8 erkendtes dels i fladen, dels i profilvæg 3, som et 3,9 m. bredt fyldskifte med lodrette sider. Fundene omfatter: dyrekogler, fiskeskæl, keramik, hvæssesten, trækul, tegl og jernsøm. Blandt keramikken fandtes blandt skår af østersøkeramik med gråbrændt skærv og fragmenter af flere kander fra 12/1300-tallet.

Stenlægningen A9 erkendtes dels i fladen, dels i profilvæg 7, som en 2 m. bred, grydeformet stenlægning, hvis vestlige afslutning fandtes i grøften, mens den østlige udstrækning ikke kunne erkendes på grund af enterprisegrænsen. Sondering med jordspyd viste imidlertid, at stenlægningen fortsætter i østlig retning. I stenlægningen, samt umiddelbart under, fremkom en række fund: en bronzenål, dyrekogler og -tænder, glaserede og uglaserede potteskår, trækul, slagge, tegl og

jernsøm/jernbeslag. Keramikken kan generelt dateres til middelalder. Om stenlægningen er en del af et vejforløb, en gårdsplads eller eventuelt en gulvbelægning, kan ikke umiddelbart afgøres.

Stenlægningen A9. Set fra nord.

En del af kulturlaget i udgravningens nordøstlige hjørne blev inddelt i kvadrater og udgravet. Fundene herfra omfatter blandt andet: keramik, glasfragmenter, et kridtpipefragment, mange dyrekogler og -tænder, jernsøm, lerklining, frådsten og tegl. Bundskår med fingerindtryk og fragment af kandetud kan dateres til 12/1300-tallet.

De lodrette profilvægge er med deres lagdeling et vidnesbyrd om byens udvikling fra middelalderen til i dag. Derfor var det en væsentlig opgave at tegne og fotografere disse. Generelt er det samlede kulturlag på lokaliteten ca. 1,3 m. tykt – fra overflade til undergrund. Anlæg som brønde og affaldsgruber kan naturligvis være gravet meget dybere end dette. Den første meter under nutidens overflade er generelt meget omrodet og præget af moderne aktiviteter. Når anlæggene undtages, er der således kun bevaret o. 30 cm. intakt kulturlag på stedet. Profilvæggene fortæller desuden, at den middelalderlige anlægsaktivitet – med brønde m.m. – har været betydeligst i den østlige og sydlige halvdel af undersøgelsesområdet. Det nordvestlige hjørne har derimod været mere uberørt, hvilket først og fremmest erkendes ved at det oprindelige muldlag ses intakt hér som et ensartet, fundtomt lag under de overeliggende kulturlag. Det er dette muldlag som det oprindelige Roskilde blev anlagt på.

Profilvæg, der gennemskærer to gulvlag, bestående af stampet ler. Umiddelbart under det øverste – og dermed yngste – ses et sort brandlag. Set fra øst.

Konklusion

De arkæologiske fund vidner om kulturhistorisk aktivitet tilbage til 12/1300-tallet. På det undersøgte område har der ligget flere brønde og affaldsgruber, samt en stenglægning. Derudover har byens aktiviteter siden middelalderen ophobet et kulturlag af ca. 1,3 m. tykkelse. Som det gør sig gældende flere andre steder i byen er den øverste meter dog omrodet i nyere tid, så kun de nederste ca. 30 cm. er intakt middelalderligt kulturlag.

Byen Roskilde er grundlagt i starten af 1000-tallet. Omkring året 1070 karakteriserer den tyske historieskriver Adam af Bremen Roskilde som Sjællands største by og ”danernes” kongesæde. I midten af 1100-tallet omkranses byen af den vold, der definerer den middelalderlige bykerne. Dette område har siden da været bebygget og indkapsler byens forhistorie, der kun punktvis kommer for dagens lys, når diverse anlægsarbejder åbner mulighed for dette. Udgravningen i baggården til Blågårdsstræde nr. 5-9 var en sådan mulighed og medvirker som sådan til at belyse Roskilde bys middelalderlige topografi.

Ole Thirup Kastholm
Arkæolog, cand. mag.
Roskilde Museum

Litteratur

Birkebæk, F.A. *m. fl.* (red.) 1992: *Roskilde bys historie – tiden indtil 1536*. Roskilde.

Christensen, T. & M. Andersen (red.) 2000: *Civitas Roskald – fra byens begyndelse*. Roskilde.

Ingesman, P. *m. fl.* (red.) 1999: *Middelalderens Danmark*. København.

Tidstavle

År	Periode		
1500	Nyere tid	Nyere tid	
	Middelalder	Middelalder	
1050	Vikingetid	Yngre jernalder	
900			yngre
775/800	Germansk jernalder	Ældre jernalder	
530			ældre
375	Romersk jernalder	Ældre jernalder	
160			yngre
Kr.f.	Førromersk jernalder	Ældre jernalder	
500			ældre
1000	Yngre bronzealder	Bronzealder	
			VI
			V
1700	Ældre bronzealder	Bronzealder	
			IV
			III
1700	Senneolitikum	Yngre stenalder	
			II
2400	Stridsøksekultur/ Enkeltgravkultur/ Mellemeolitikum B	Yngre stenalder	
2800			Grubekeramisk kultur
3200	Tragtbægerkultur/ Tidlig neolitikum	Yngre stenalder	
			Mellemeolitikum A
3900	Ertebøllekultur	Ældre stenalder	
5400	Kongemosekultur		
6800	Maglemosekultur		
9000	Ahrensburgkultur		
10.000	Brommekultur		
11.500	Federmesserkultur		
12.000	Hamburgkultur		
			